

Complexnummer: 522432

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Complex Grasso

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

522433, 522434

Woonplaats

's-Hertogenbosch

Gemeente

's-Hertogenbosch

Provincie

Noord-Brabant

Hoofdadres van hoofdobject

Parallelweg 25, 5223 AL 's-Hertogenbosch

Complexomschrijving

Inleiding.

De MACHINEFABRIEK is in 1912 gebouwd in Overgangsarchitectuur naar een ontwerp van de architect F.C. de Beer. Het beschermde deel bevindt zich op de noordelijke helft van het huidige bedrijfsterrein. In de loop van de tijd zijn de fabrieksgebouwen in verschillende fasen gewijzigd en uitgebreid.

Het bedrijf was in 1858 door W. Grasso begonnen als smederij aan het Hinthamereinde en groeide uit met de produktie van stoommachines, waarna het zich vestigde langs de Zuid-Willemsvaart. Grasso verwierf bekendheid met de vervaardiging van machines voor de margarine-industrie en later met de produktie van koelmachines en compressoren. In de jaren vijftig van de twintigste eeuw opende het bedrijf vestigingen in andere steden in Nederland en in het buitenland. Anno 1999 maakt het onderdeel uit van de GEA-groep.

Omschrijving.

Het complex bestaat uit een kantoorgebouw met uitbouw aan de achterzijde en toegangshek, en naastgelegen fabriekshallen met uitbouwen. Het is ten westen van de spoorlijn Utrecht-'s-Hertogenbosch gelegen, met de markante voorgevel naar de stad gericht, in een stadsdeel dat in de tijd van de bouw nog onbebouwd was. Na de Tweede Wereldoorlog heeft de wijk zich tot industrieterrein ontwikkeld.

Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog is hevig gevochten rondom de fabriek, waarvan de kogelgaten in de

muren nog getuigen.

Waardering.

De machinefabriek is van algemeen belang. Zij heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van het type grote, industriële machinefabriek en is door ligging, omvang en architectuur als zodanig herkenbaar. Zij vervulde een pioniersrol in de landelijke industrialisatie en kan worden beschouwd als een kristallisatiepunt voor de economische, sociale en stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad 's-Hertogenbosch in de eerste helft van de twintigste eeuw. Zij heeft herinneringswaarde vanwege de kogelgaten in de muren, die verwijzen naar de nadagen van de Tweede Wereldoorlog. Zij heeft architectuurhistorische waarde vanwege de harmonieuze vormgeving van de voorgevel en als voorbeeld van Overgangsarchitectuur. Zij heeft bouwhistorische waarde vanwege de constructie van de fabriekshallen. Het complex heeft ensemblewaarde als beeldbepalend element in het industriële landschap rondom het station en omgeving. Het complex is relatief gaaf en herkenbaar behouden. Het is bovendien een zeldzaam voorbeeld van het eertijds gangbaar type industriële machinefabriek.

Monumentnummer*: 522433

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 oktober 2001
Kadaster deel/nr: 15894/56

Complexnummer

522432

Complexnaam

Complex Grasso

*Woonplaats**

's-Hertogenbosch

*Gemeente**

's-Hertogenbosch

*Provincie**

Noord-Brabant

*Straat**

Parallelweg

*Nr**

25

*Toev.**

*Postcode**

5223 AL

*Woonplaats**

's-Hertogenbosch

Situering

Locatie

Parallelweg

27

5223 AL

's-Hertogenbosch

*Kadastrale gemeente**

's-Hertogenbosch

*Sectie**

F

*Kad. object**

Appartement

Grondperceel

1760

*Rijksmonumentomschrijving***

Inleiding.

Het KANTOORGEBOUW van Machinefabriek Grasso met uitbouw aan de achterzijde en TOEGANGSHEK is in 1912 gebouwd in Overgangsarchitectuur naar een ontwerp van de architect F.C. de Beer. Het ligt op het midden van het fabrieksterrein en is met de voorgevel naar de stad gericht. In de voorgevel van het voorgebouw is in het meerdelig rondboograam van de eerste verdieping in 1958 een glas-in-lood raam geplaatst van de hand van de Bossche glazenier M. de Leeuw, aangeboden door het personeel bij het honderdjarig bestaan van het bedrijf.

Omschrijving.

Het drielaags kantoorgebouw op vierkant grondplan is opgetrokken uit baksteen. Het heeft een tentdak, belegd met gesmoorde verbeterde Hollandse pannen, met aan de noord-, oost- en zuidzijde een licht getoogde houten dakkapel. Uit de dakpunt steekt een ontluchtungskoker met roosters onder tentdak. De middenrisaliet van de voorgevel is vergelijkbaar met de gevels van de fabriekshallen. Zij bevat een toegangspartij met dubbele houten paneeldeur in een natuurstenen omlijsting en licht getoogd fries met daarin uitgehouwen "ADMINISTRATIE". De lange verticale vensters zetten zich boven het fries voort, strekken zich uit over de bovenliggende verdiepingen en eindigen in rondbogen. De getoogde, hardstenen topgevel steekt boven de dakrand uit en wordt geflankeerd door hardstenen pinakels. Ook de gevelvlakken aan beide zijden van de middenrisaliet zijn licht risalerend en hebben een geprofileerde en schuin oplopende topgevel. De vensters op de begane grond hebben T-schuiframes onder

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

bovenlicht met roedenverdeling. Op de eerste verdieping zijn vierruits schuiframen aangebracht. Op de tweede verdieping zijn rondvensters geplaatst met gietijzeren ramen. De twee westelijke traveeën van de beide zijgevels hebben een rondboogvormige gevelbeëindiging. In de noordgevel is op de begane grond in later tijd in het venster een portierserker aangebracht. De centrale hal omvat twee bouwlagen en heeft op de verdieping een tongewelf. De gestucte wanden zijn verdeeld in velden, die op de verdieping door pilasters van elkaar worden gescheiden en eindigen in gestucte rondbogen. Op de verdieping zijn tussen de pilasters rechtgesloten wandopeningen aangebracht, die doorzicht geven naar de aangrenzende kantoren. De entree op de begane grond heeft een driedelige rondboogopening, die toegang geeft tot het trappenhuis, bestaande uit een enkele trap die op de verdieping in twee vluchten splitst en op de eerste verdieping uitloopt in een bordes met brug naar de vergaderruimte. De trap heeft een smeedijzeren balustrade met koperen leuning. Op de tussenvloer staat een borstbeeld van W. Grasso, aangeboden door het personeel bij het vijftigjarig bestaan van de fabriek in 1908. Het kantoorgebouw heeft aan de achterzijde een onderkelderde tweelaags uitbouw van vijf traveeën onder plat dak. Elke travee heeft een licht getoogde gevelnis, die op de begane grond een gepaard rondboogvenster omsluit met ijzeren raam met roedenverdeling uit later tijd. Op de kelderverdieping is een laag rechtgesloten venster aangebracht met ijzeren raam met roedenverdeling. Op de eerste verdieping zijn T-schuiframen onder drieruits bovenlicht aangebracht. In de tweede travee vanaf de straatzijde is op de eerste verdieping een halfronde erker geplaatst. De indeling van de begane grond en kelderverdieping zijn in grote lijnen intact gebleven. Die van de eerste verdieping is gewijzigd.

In het verlengde van dit gebouwgedeelte bevindt zich een eenlaags aanbouw van twaalf traveeën lang, waarin werkplaatsen zijn ondergebracht. Na 1950 is er een verdieping onder plat dak opgebouwd van negen traveeën lang. De laatste drie traveeën zijn voorzien van een plat dak met sheds. Elke travee heeft een drietal kleine, smalle en hooggeplaatste vensters op de begane grond van de noordgevel. De indeling van de zuidgevel is in later tijd gewijzigd. De indeling van het interieur van de begane grond is in grote lijnen intact gebleven. Tussen het kantoorgebouw en de fabriekshallen bevinden zich twee dubbele smeedijzeren hekken tussen bakstenen pijlers met hardstenen voet en dito dekplaat met sierbekroning.

Waardering.

Het kantoorgebouw met uitbouw aan de achterzijde en toegangshek uit 1912 is van algemeen belang en heeft ensemblewaarde vanwege de samenhang met de andere onderdelen van het complex. Het heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van het type grote, industriële machinefabriek en is door ligging, omvang en architectuur als zodanig herkenbaar. Het vervulde een pioniersrol in de landelijke industrialisatie en kan worden beschouwd als een kristallisatiepunt voor de economische, sociale en stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad 's-Hertogenbosch in de eerste helft van de twintigste eeuw. Het heeft herinneringswaarde vanwege de kogelgaten in de muren, die verwijzen naar de nadagen van de Tweede Wereldoorlog. Het heeft architectuurhistorische waarde vanwege de harmonieuze vormgeving van de voorgevel en de rijk gedetailleerde hal en als voorbeeld van Overgangsarchitectuur. Ondanks de wijzigingen die in de loop van de tijd hebben plaatsgevonden, is het gaaf en herkenbaar behouden. Het is bovendien een zeldzaam voorbeeld van het eertijds gangbaar type industriële machinefabriek.

Hoofdcategorie

Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen

Subcategorie

Handel en kantoor

Functie

Kantoorgebouw

Monumentnummer*: 522434

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 oktober 2001
Kadaster deel/nr: 15894/56

Monumentnaam**

Complex Grasso

Complexnummer

522432

Complexnaam

Complex Grasso

Woonplaats*

's-Hertogenbosch

Gemeente*

's-Hertogenbosch

Provincie*

Noord-Brabant

Straat*

Parallelweg

Nr*

25

Toev.*

Postcode*

5223 AL

Woonplaats*

's-Hertogenbosch

Situering

Locatie

Parallelweg

27

5223 AL

's-Hertogenbosch

Kadastrale gemeente*

's-Hertogenbosch

Sectie*

F

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1760

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding.

De FABRIEKSHALLEN zijn in 1912 gebouwd in Overgangsarchitectuur naar een ontwerp van de architect F.C. de Beer. Zij zijn gelegen ten noorden van het kantoorgebouw en bestaan uit drie aaneengesloten langshallen.

Omschrijving.

De drie langgerekte, bakstenen fabriekshallen van ongelijke breedte liggen parallel aan elkaar en zijn zijlings met elkaar verbonden. De driedeling van de voorgevel correspondeert met de verdeling van de hallen. De gevelindeling is vergelijkbaar met die van het kantoorgebouw. De twee buitenste geveldelen kennen een driedeling met middenrisaliet, voorzien van een meerdelig rondboograam en een getoogde topgevel met hardstenen rand, geflankeerd door hardstenen pinakels. Ook de gevelvlakken aan beide zijden van de middenrisaliet zijn licht risalerend en zijn voorzien van een geprofileerde en schuin oplopende topgevel met hardstenen dekplaat. Ook deze gevelvlakken zijn voorzien van lange, smalle rondboogramen. De buitenste gevelvlakken van beide hallen hebben kleine, smalle hooggeplaatste vensters en geprofileerde, schuin oplopende geveleinden met hardstenen dekplaat, geflankeerd door hardstenen pinakels. Het middelste en smalste gedeelte van de voorgevel, dat correspondeert met

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

de breedte van de erachter gelegen hal, heeft een middenrisaliet onder topgevel met hardstenen dekplaten en hoge, smalle rondboogramen. De flankerende geveldelen hebben smalle, hoog geplaatste vensters en een rechtgesloten geprofileerd geveleinde met harstenen dekplaat. De zijgevels van de beide buitenste hallen zijn voorzien van gemetselde lisenen op de traveescheidingen met in elke travee een licht getoogde gevelnis met gepaarde vensters met ladderraam. Beide buitenste hallen kennen een indeling in drie beuken, van elkaar gescheiden door ijzeren, geklonken, vakwerkkolommen, die de rails voor de loopkat dragen. Deze hallen zijn voorzien van een kapconstructie van ijzeren geknikte vakwerkspanten met geklonken verbindingen. De dakbedekking is vernieuwd. De middelste en smalste hal kennen eveneens een driedeling met ijzeren kolommen met geklonken verbindingen die de rails voor de loopkat dragen. Deze hal heeft een ijzeren kapconstructie van driehoekspanten met glas.

Waardering.

De fabriekshallen zijn van algemeen belang en hebben ensemblewaarde vanwege de samenhang met de andere onderdelen van het complex. Zij hebben cultuurhistorische waarde als voorbeeld van het type grote, industriële machinefabriek en zijn door ligging, omvang en architectuur als zodanig herkenbaar. Het bedrijf vervulde een pioniersrol in de landelijke industrialisatie en kan worden beschouwd als een kristallisatiepunt voor de economische, sociale en stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad 's-Hertogenbosch in de eerste helft van de twintigste eeuw. De fabriekshallen hebben herinneringswaarde vanwege de kogelgaten in de muren, die verwijzen naar haar rol in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog. Zij hebben architectuurhistorische waarde vanwege de harmonieuze vormgeving van de voorgevel en als voorbeeld van Overgangsarchitectuur. Ondanks de wijzigingen die in de loop van de tijd hebben plaatsgevonden, zijn zij relatief gaaf en herkenbaar behouden. Zij zijn bovendien zeldzaam als voorbeeld van het eertijds gangbaar type industriële machinefabriek.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Industrie

Functie

Fabriekshal